

Lietuviškos pasakos, 1885 m. užrašytos Jurgio Mačiulio*

*Tekstą** parengė Kazys Morkūnas*

Įvadą parašė Vida Girininkienė

Jurgis Mačiulis gimė 1863 m. balandžio 12 d. Kalvių kaime Veliuonos valsčiuje. Jis yra žinomo rašytojo Jono Mačiulio (1919–1992) tėvo Tomo jaunesnysis brolis. Jurgis Mačiulis mokėsi namuose, vėliau įstojo į Vilniaus kunigų seminariją, kurią baigė 1886 m. Jo biografija išsamiai pateikta Lietuvos literatūros ir meno archyve (LMA) saugomame Jono Mačiulio fonde (F. 139, ap. 1, b. 264.). Gaila, kad rengdama knygą „Veliuona“ dėl laiko stokos atidžiau nesusipažinau su minėto fondo dokumentais. Taigi 1886 09 02 – 1887 10 20 Jurgis Mačiulis buvo Vilniaus šv. Rapolo bažnyčios vikaras; 1887 10 20 – 1888 12 12 – Vilniaus Bernardinų bažnyčios vikaras; 1888 12 12 – 1894 10 10 Lučajaus bažnyčios klebonas; 1894 10 10 – 1897 05 31 – Strūnaičio bažnyčios klebonas; 1897 05 31 – 1900 08 22 – Germaniškių klebonas; 1900 08 22 – 1909 02 22 – Dynos bažnyčios klebonas ir dekanas; 1909 02 22 – 1912 03 16 – Švenčionių bažnyčios klebonas ir dekanas; 1912–1915 – Zadzievo (Baltarusija) klebonas¹. Mirė 1915 m. gegužės 23 d.² ir buvo palaidotas tos bažnyčios šventoriuje. Deja, karo metu bažnytelę nugriovė ir kunigo paminklinis akmuo nuo šventoriaus dingo³.

Beje, jį, kaip ir veliuoniškius Pranciškų Veverskį bei Baltramiejų Žindžiu,

*Straipsnis aprobuotas serijos „Lietuvos valsčiai“ Mokslo darbų komisijos. Leidyklai įteiktas 2003 05 09.

**Rankraščio tekstą iššifravo Lina Valiukaitė.

¹LMA, f. 139, ap. 1, b. 264, l. 88.

²Ten pat, l. 84.

³Ten pat, l. 9.

į mokslus išleido Veliuonos dvarininko Zenono Zaleskio sūnus Vladislovas. Jurgis Mačiulis dar kunigaudamas Vilniuje pradėjo platinti lietuviškas knygas, kurias jam pristatydavo brolis Tomas. Strūnaičio bei Švenčionių parapijose buvo įsteigęs slaptas mokyklėles, kurias aprūpindavo lietuviška spauda. J. Mačiulis telkė apie save lietuvius, sakė pamokslus lietuvių kalba, todėl buvo nuolat kilnojamas iš vietos į vietą.

Tačiau Jurgis Mačiulis buvo ne tik lietuviybės platintojas. 1885 m. iš Motiškių kaime gyvenusio Juozapo Kriaučiūno jis užrašė 6 pasakas ir du pasakojimus apie aitvarus, iš kurių pastarieji ypač įdomūs ir autentiški. Beje, jo tautosaka užrašyta gražia skambia vietos žmonių kalba, kaip pats J. Mačiulis sako, nuo „*Kriaučiūno, tikrai teisingo žmogaus, kuris iš teisingumo savo yra garsingu ant celos Seredžiaus parapijos*“.

1885 m. Seredžių, be abejo, buvo pasiekę nauji tautosakos užrašymo reikalavimai – užrašyti tiksliai ir aiškiai. Labai vaizdžiai tai 1888 m. gruodžio 17 d. perteikia Kalnujų (šalia Raseinių) šviesuolis Vincentas Bakutis savo laiške lenkų kalbininkui, etnografui ir tautosakininkui Janui Karlovičiui: „*Ne kartą man tas ponas M. S. (Mečislovas Davainis-Silvestravičius – V. G.) ausis galando, savo kumštį uždėjęs ant ausų mano, sakydamas, kad būtų patarlės (jis turi galvoje visą pasakojamąją tautosaką – V. G.) teisingos, be jokios melagystės, nieko ne pridėta, taip kaip seniai žemaičiai apsakos senovės gadynes...*“⁴ Visa tai, be abejo, sietina su tautosakininko, Dovainavos (šalia Kalnujų) dvarininko, mūsų jau minėto M. Davainio-Silvestravičiaus, bene pirmojo Lietuvoje suvokusio tautosakos mokslinę vertę, triūsu⁵.

Kelios pastabos dėl „Lietuviškų pasakų“ pateikimo

Pirmą kartą skelbiamos Jurgio Mačiulio užrašytos „Lietuviškos pasakos“, reikia manyti, sudomins ne tik tautosakininkus, kalbininkus, bet ir platesnę visuomenę, besidominčią lietuvių kultūra, jos palikimu. Pateikiamuose tekstuose gana gerai atsispindi Motiškių kaimo žmonių šnekta, kuri XIX a. pabaigoje senąsias ypatybes buvo daug geriau išlaikiusi negu pastaraisiais dešimtmečiais (plg. šios knygos skyrių „Kalba“). Tai rodo, pavyzdžiui, dažnai fiksuota viena iš svarbiausių veliuoniškių tarmės (į jos plotą įeina ir Seredžiaus šnekta) ypatybė – atviro žodžio galo nekirčiuotų balsių *é, o* virtimas *i, u*: *atsaki* „atsaké“, *sprandu* „sprando“. Tačiau uždaros nekirčiuotos galūnės *é, o* paprastai išlaikomos: *kiaules* „kiaulės“, *be druskos*. Beje, balsiai *e* ir *é* visur žymimi vienu ženklu *e*; balsių *a* ir *o* rašmenys rankraštyje dažnai visiškai nesiskiria, todėl rengiant tekstus spaudai kai kur galima buvo ir suklysti.

Pasakų tekstus stengtasi pateikti kiek galima autentiškesnius; taisyta tik labai neįžymiai:

1) pakeistos „lenkiškos“ raidės *sz, cz* į *š, ž*, *o w* į *v*, bet paliktas kietojo *l* žymėjimas ženklu *ł* (plg.: *diel* „dėl“, *gult* „gulti“ ir *didela* „didelė“, *apželas* „apžėlęs“, *kelu* „keliu“);

2) pataisytas pagal dabartinę rašybą žodžių kartu ar skyrium rašymas (pvz.: *ar taj, diel to* „todėl“, *niebutu, negali, iš tikro, už sprandu* – rankraštyje *artaj, diel to, nie butu, nie gali, isztikro, užsprandu*);

3) patvarkyta skyryba, tiesioginės kalbos pateikimas (jos skyryba);

⁴LVA, f. 1135, ap. 10, b. 236, l. 87.

⁵Girininkienė V. Kalnujų apylinkių pasakoriai ir amžininkai, *Etiudai*, 1993, nr. 1, p. 65–71.

- 4) ištaisytos aiškios korektūros klaidos (pvz., *bardzos, Miasteris i barzdos, Miajsteris*);
 5) neaiškios žodžio dalys (kartais praleistos raidės) rašomos laužtiniuose skliausteliuose (pvz., *mo[ky]toja*); taip paaiškinamos ir kai kurios tarminės formos, kurios skaitytojui gali būti sunkiau suprantamos (pvz.: *rankolje*, *paseme* [pasiémė], *laukia* [lauke]).

Retesni tarmės žodžiai, skoliniai aiškinami po visų pasakų.

1. Šiaučius

Užrašita nuog Iozapu Kriaučiuonu iš Motyškiu kajmos, Sieriadžiaus parapijos diena 23 grodžiu, 1885 miatuos

Vieno[j] kajmiale[j] giviano biednas ėabaj šiaučius. Kol [j]isaj buvo jaunesnis, taj nors par didela procia, vienok galedavo užsidirpti ant majstu, ale kajp svejkata nustoju služit, jau niebuvo galema jam ir pramisti iš savo mejsteristes. Tada šiaučius pamisliju nuajt ing bažniče pasimelst prie Dievo, gał jam gerau [geriau] seksis. Ajdamas isaj kielu, prašo Dievo, kad Ponas Dievas jam duotu rasti pinigų nors kielės kapijkas, bo jo ir nočinos pagiadusios, katru nietur už ka nusipirkti ir pats atkanas. Ir už [iš] tiesos, ajdamas radu piėkias kapijkas ant kialo. Džiaugdamaš iš radimo tu pinigų, nuvejo ing bažniče ir dekavoja už ta dovana pirmiausej Ponuj Dievuj, tolaus šventam Piatruj, potam šv. Povituj ir ant gało, išejdamas iš bažničios, pamati isaj ant sienos abrozda kibanti su mulevonia „vialnias“. Pamisliju isaj:

– Gał iš priežastes vialnio aš radau tuos pinigų, rejk ir jam atiduoti garbe.

Ėmias ir jam palėke gałva, taridamas:

– Dekuj ir taviej [tau], biesiali, gał iš tavo pričinos aš radau tas penkias kapiejkielas.

Tuo tarpu eju iš užpakalu, eju niekoks kalvis. Tas matidamas, kad šiaučius kloniojos vialniuj, uždauži jam dručej su kumščia ing spranda, tardamas:

– Kam tu vialniuj kloniojes?

Šis atsikus atsaki jam, jog isaj diełto kloniojas, kad nežinu iš kieno priežastes, atejdamas ing bažniče, radu ant kialu pienkies kapijkas, be kuriu iš badu but jam rejkieja numirti; ar taj iš Dievo valos, ar mažu iš vialno.

– Deł to pirmiausej garbinu Dieva, o potam šejtona, kad niebutu krividos ani vienam, ani kitam.

Potam, išėjaš iš bažničias, šiaučius nusipirku už tuos rastus pinigų ita, žvakute ir duonos dėt pašėpima nustubusia iš bado kuna. Pagrižes namo, tas šiaučius vel sedu prie procios, bo jau tureju ir rejkalingas nočinas ir ant kunu buvo tvirtas. Vakaro łajke atejna pas ii mažo ugio voketuks ir prašosie, kad primptu [priimtu] ii už giziali. Ale vargdienis šiaučius pradejo atsisakineti, jog isaj viens niegał pramisti iš savo remiaso ir niegali gauti darbo, o kas bus kajp dviem rejks pavalgiti ir darba gauti? Ale voketelis pradejo ėabaj prašitis ir užpevniti savo bušenti miajsteri, kad juodu, jegut prims [priims] ii už mokitini, visko tures

parpilnaj: ir darbo, ir duonos. Tada varkšas šiaučius išklausi jo prašimo ir prijemi.

Ant ritojaus naujesis gizialis siunčia savo miąjsteri pas susiedijo[[j] giviananti pona prašiti darbu, taj ira čiabatu siut. Šiaučius niejna, bo isaj niekad os nieduodavo jam siut, taj ir dabar iškada tiktaj žigiu. Ale mokitinis nieparstoja prašiti ir siusti, užpevenidamas, kad iš tikro gaus darbo. Po tokiem ilgam prašimuj susigadiju isaj nuajt. Ale mokitinis jam prieš išejga pasaki, kad temieruotu tiktaj kajria koja paties ponu, o daugiau niekieno. Tejp tas ir padari. Nuveju pas pona, tas pons tuojaus davi jam pienkiesdiašimts poru čebatu siuti ir isaj pamieravu tiktaj kajria koja ponu. Pareju šiaučius su tavorajs namo, mokitinis jo tuojaus, pagrobias tavora, sureži ant čebatu ir lepia jam ait gułt, pasitset, bo saku, esi nuvergias [nuvargęs] benešdamas tavoru.

Miājsteris paklausi ir atsiguli. Pakiło po vałandos, žiuri, kad jo gizialis jau paskutines poras, paskutiniuj čebatuj apača bajgia mušti, o kiti čebataj visi jau gatavi. Miājsteris pradeja divitis ir klausineti, koku taj sposobu tejp grejt pasiuvu, o šis atsaki, kad buvo če jo tavorščeį ir padeju pasiuti. Šiaučius, paemias tuos čebatus, nuneši ponuj ir kas tik aunas, tam tejp tinka, kad kajp lipte prilimpa pre koj os. Atsemi [atsiēmė] užmokesni ir pareju su didžia linksmibe namo. Pasku siunče ii voketelis ing miesta nupirkti už tuos pinigus skuru ant šimta poru čebatu. Tejp tas ir padari: nuveju ing miesta, pripirku tavoru ir parsineši. Mokitinis juojaus ir tas skuras sureži ir tejp kajp pirmiaus pasiunti savo mo[ky]toja gułt, o isaj tuo ļajku pasiuvu čebatus. Kajp atsikeli, lepia tas voketuks jam susigraut [susikrauti] ing vežima jos ir vešt ant turgaus, ale pigiau nieparduot, kajp po diašimtc rubliu ir pasaki, kad tiktaj viena pora no tavi as nupirks, o paskuj ims visi šiditis, juoktis iš tavu čebatu ir nieks niepirks, tiktaj ant vakaru, ant pabajgos turgaus taj kaj prades pirkt, tiktaj tada paspek pinigus jimt. Tejp šiaučius susikrovias nuvažiavu ant turgaus ir pirmutinis žmogus padiarinu viena pora ir nusipirku. O pasku kajp tik is [jis] saki, tejp ir stojos: priejna žmonis, pasižiuri ir šydij asie iš tu čebatu, vadidami jus [juos] vižomis. Ir tejp buvo par cėla diena. Ant vakaru atejna pats voketuks. Kajp tiktaj isaj isisedu ing vežima, kaj pradeju pirk[t], taj šiaučius niegał paspet nie priimineti pinigus, tiktaj jam miata ir miata dešimtines ing vežima be jokiu dereimasiu. Išpardavia tuos čebatus, važioju [važioja] namo. Voketuks saku šiaučiuj, kad su čebatajs mažas uždarb is, ale rejkia karčema pastatiti ant tos vietos, kur dabar musu grinčute. Miājsteri[s] saka, kad miadžiu niera; o isaj rodije nuajt pas pona ir is duos. Tejp ir stojos – kajp tik nuvejas papraši ponu, tuojaus pavialiju. Paskuj voketuks siunčia savo miājsteri paješkot vežimu ir arkl u, kad parveštu tuos medžius iš girios. Tas ješkoju, ješkoju, nieks niejna jam i tałka ir sugrižu be furmanku namo. Žiuri parejas, kad visi miadžiej jau suvešti ant vietos guli. Klausia savo tavori ščiaus, kas juos suveži; tas saku, kad važiavu kaži kokios furmankos, is papraši ir parveži. Na, ant ritojaus vel ii siunče ješkot darbininku dieł pastatimo. Tas vel visa diena prasivałkiojo ir nieku niegavo. Parejna vakaria namo, kad žiuri – tokia jau graži karčema pastatita, kad atsižiureti negali. Klausi, kas ja pastati; voketelis saku,

kad jo tavorščeje ateju ir padeju jam pastatiti. Tuojaus nieku nietrukdami nuvažiavu i miesta, prisipirku trunku ir pradeju šinkuot. Kajp tik žmonis dasižinoju, kad jau ira trunku, kaj pradeju pirkt, kad tas voketuks niepaspeja šinkuot, o tas šiaučius priimt pinigūs; jau jam niera česu skajtit pinigū, ale tik ima ir tiaške par langa ing kita kamara. Par kieleś dienas tiek pririnku pinigū, kad nietureju kur i[r] padet. Tuoju tas šiaučius, liki šiot biednas ir suvargias, pasidari bagočiausiu viso[j] to[j] karaliste[j], ir šlove jo buvo žinoma visam svietuj. Išgirdo apej jo ta bagotiste viens jenerołas, kuriam tada rejkieju pinigū šešiu tukstančiu. Atvažiavu is pas ta šiaučiu ir prašu pažičit šešis tukstančius jam. Šiaučius saku:

– Jegut nori, taj pažičisiu šešes bačkas, bo tukstančejs skajtiti aš nieturiu česu.

Jenerołas su didele ukvatu susigadiju an to ir, paemias pinigūs, parvažiavu. Ale pasku jam vis rupi, kad rejks kada nors atiduoti atgal tuos pinigūs, o iš kur is paims šešias bačkas? Ant gaļu tejp sumisliju – pas ii ira tris dukteris, taj rejk apženidit su viena ir nierejks atiduoti. Dieļto isaj tuojaus iškieli bankieta dideli ir užpraši pas savi šiaučiu bagočiu. Tas niepasipujkavoju. Uždaries savo karčema ateja. Ale kajp pamati jo dukters, kad isaj toksaj juodas, apželas plaukajs, nie viena nienor už jo ait, bo, šinkuodamas karčemo[j], nietureju česu ani burnos kada nusiprausti, ani barzdos nusiskusti. Ant gaļu jaunesnei [jaunesnioji] atsivožiju ajt už jo ir isaj susigadiju. Sutari ant kokio česu vialia ir atvažiavu tas buvias šiaučius ant šlubu apsiprausias ir barzda nusiskutias, ka jau toks gražus vajkinas, kad visos mergajtes nor už jo aiti, ale kajp žia[ni]jiesi su jauniause, dieļto taj ir tiaku. Po tos vesialijos voketuks pasaki sudievu savo miajsteriuj ir pasaki, jog jau isimokejo [išsimokėjo] už atidavima jam garbes bažničio[j], o dar ajna užmokieti kalviuj už tataj, kad reži ing spranda šiaučiuj.

Ateju isaj pas kalvi ir kajp pirma prašosie už giza, ale tas atsiskineja tuom, kad jo pati sena, niegaļ valgit išvirt, ani vajku apžiuret, dieļto isaj niegaļ primt, kad pats mažaj tedirba, bo vis užsijemia vajkajs ir gaspadorista. Tada jaunas voketelis pasaki, kad niekis, jog jo pati sena, možna ja pardirpti ant jaunos. Ir prašu kalviu, kad jam pavialitu iš senos pačios jo padariti jauna. Kalvis dalejdu jam pardirop[t], jegut tiktaj gales. Tas voketuks nieku nietrukdamas begu, pagrobi kalviu pače už sprandu, atsineši ing kalve ir, uždejas ant žariju, pakiapinu vaļandzikie, o potam, pasidejas ant priekaļu, su kuju padauži par viena, par kita pusia ir stojos ļabai jauna ir graži paniki. Kalvis tada su džiaugsmu ii prijemi už giziali ir dirbu juodu par niekuri česa kalvieje. Tuo tarpu išeju garsas, kad toks cudaunas kalvis atsiradu, katras iš senu jaunas pačes dirba. Pirmiau dasigirdu ponas, šiaučiaus susiedijo[j] givianas. Jo pati buvo ļabaj sena, o isaj žmogus da pakrutas; dieļto tuojaus nusiveži pače savo pas ta kalvi ir klause, ir iš tikro gali [j]is padarit jauna pače iš senos. Gizialis jo atsaki, kad toj tikra ira tejsibi, ale tik darbas kaštuos du tukstančius. Pons su ukvata susigadiju, ka[d] taj jam znočija du tukstančiej prieš jauna pače. Tada gizas nutveri už sprandu pačej to ponu, iš vežimu ištrauki, tuojaus ant priežidu uždeju, dumplemis padumi, padumi, o paskuj ant priekalos

pasistati, apdauži su kuju par viena pusia, par kita ir stojosia labai graži paniali, kad tas pons iš džiaugsmu niežinu nie kajp dekovoti už toki darbu. Po tokiam garsinguj darbuj visa ta poniste apej ta kalvi dasižinoju. Ir ar po dienaj atvažioja su sena pače kunigajkštis. Ale tas voketuks lepia savo miajsteriuj be kieturiu tukstančiu nieapsimt [neapsiimti] pardirp[t]. Kalvis paprašī kunigaikščiu už pardirbima kieturis tukstančius ir tas, nieku niesideredamas, duoda tiek. Gizialis ir ta kajp pirmiaus pardirbu, ir kunigaikštis dekadodams parvažiavu su nauja pače namo. Potam atvažiavu karalus; no to lepia voketuks savo miajsteriuj prašiti šešiu tukstančiu, ir karalus duoda už pardirbima šešis tukstančius. Paddirbes pače karalaus, voketuks atsisvejkinu su savo miajsteriu ir išėju. Ale ka tik po jo išėjimu šitaj atvažioja cecorius su pače, su vajska[j]s ir su didele puji-
be. Praszo to kalviu, kad paddirptu. Tas susigadije, tik prašu aštuoniu tukstančiu už darba. Ka taj tokiam cecoriuj 8 tukstančej znočija! Tuojaus iš-emi, padeju ant stalu pinigūs ir dirpk. Kalvis išėju iš kalves prie karetos isinešti darba; žiuri, tokia jau bjauri boba sedi: ėupa palejsta, žandaj atkritia, ausis nulinkusios, isišiepusi. No saku:

– Taj niekis, kad tu tokia biauri, už vałandos busi ėabaj davatni mergajti.

Ir isaj takiu spasabu ima už sprandu ir traukia ja iš karetos. Ale tokia jau sunki, kad kajp tik išvišku iš vežimu. Paskuj rejkia ing kalvia inešti. Niepakiala, o kajp voketuks nešdavo, taj rodidavos kajp pľunksna isaj niaša; ale šejp tejp ir is i višku ing kalvia ta boba. Uždeju ant angļu ja, kajp pradeju dumt, kajp prades ta boba cipt, kaukt, kad to kalve nie rimpt [rimti?] niegali, o kalvis saku:

– Pakentek, už vałandos bus geraj!

Po tokiam kepimuj nusijemi is ja no angļu ir, pasistatias ant prie-kaļu, vielej kaj pradeju ėupt su kuju; ta boba rekia i gvoġta ir nieku niesimajnu. Kalvis misliju, kad da mažaj muša, dieġto nieku niegaġ padariti. Pasijemi didii [didijj] kuji, kajp pradeju mušt ir užmuši i smierti. Cecorius pamatias, kad tejp jo pačej padari, lepia vajskej suimti ta kalvi ir vešti namo, o tia ant smerčiu apsuditi. Kalvi tuojaus žalnierej pagrobi ir viaža prie namu cecoriaus. Kieleje [kelyje] viel stojosie prie jo tas voketuks ir kľausia to kalviu:

– Kas su tavim stojosia?

Tas apsaki viska nuog pradžios liki pabajgaj jam. Gizialis, iškľausias to visko, pasaki:

– Aš taj tau padariau, kad tu ing nievale papuolej už tataj, jog tu mušej ing spranda šiaučiuj, kada is ma[n] garbe davi. Dieġtogi niekad daugiaus to niedarik – garbink Dieva, ale ir vialniu nieužmiršk, o dabar prašik cecoriaus, kad pavialitu tau iš numirusiu prikialti pačej ir paddirpt ant jaun-
nos, ale daugiau nieatsivožik paddirbineti, bo be mania nieku nepadarisi.

Pasku kalvis paprašī cecoriaus, kad pazvalitu jam da siki pamejgiti pardirp[t], ir tas dalejdu. Tuojaus kalvis pajemi, pašildi ja, o padaužias par abi pusias su kuju, lepi kialtis ir [iš] numirusiu, ir ta atsikeli gražia cecorienia. Cecorius buvo didej linksmas iš to, iškeli dideli balu, ant katro ir aš buvau, valgiau ir geriau, o nieku burno[j] nieturejau. O kajp tas kalvis, pasiemies pinigūs begu namo, taj visas kajmas mati.

2. Pats pačia niekad niegał vierit

1885. To paties Kriaučiunu tada užrašita.

Pas pona buvo lesinčius su pačia. Kajpo lesinčius, žinoma, girioje giviano. Tejp jodu terp savies miledavos, kad viens be kito niegaledavo nie vałandos buti; kajp pats išejdavo apžiureti girios, taj pati ant tvoros daržo siededavo ir łaugdavo jo parejnant. Viena karta pats išeju ing giria. Bejdamas pamati, kad dvi miaškos usispejtusios žmogū ir nori sudraskiti, ale tas, prisigłaudes prie miadžiū ginasie koł turi siłos nuog ju su pagalu. Lesinčius, taj matidamas, šovi vienaj miaškaj, užmuši ta, ir kitaj, bo tureju dubeltavka, ir kita užmuši. Dabar tas žmogus, išluosuotas nog smerčiu, klausie, ko tas nor už ta geradeiste, ale lesinčius nuog išnagradiima atsisaku ir nienor priimti. Vienok tas, nuog smiertes išluosuotas, pripraši, kad lesinčius atejtu rito ant tos pačios adinos ing ta pačie vieta ir kad atsivestu iš namu ta, kas jo ira milimiasuses. Lesinčius pareju namo ir mislije, kas jam ira milimiasuses? Apmisliju, apmisliju ir nieku nieatradu milimesniu kajp pati. No ant ritojaus pasemi [pasiēmė] su savim pače ir nuveju juodu ing giria ant tos pačios vi[e]tos, ale kajp par anksti nuveju, taj tureju pałaukti gera vałanda. Tia jem belaukent, pati saku pačiam:

– Gułk ant manu kialu, liki atejs isaj, taj aš tavu galva paješkosiu.

Pats atsiguli ant jos kialu, o ta su pejlu ir skrebineja jo galva. Žinoma, kad galva ješkant, gre[i]čiau žmogus užmiegi: tejp ir jos pats, beješkant jej galva, užmigu ant jos kialu. Ir taj, kajp tik is užmigu, atejnas tas žmogus tejp išsiredias pujkiej, su šobla, sukniniosie drabužiosie, su geležine łazdele ir atsineša raudonuju tarbiale prisipiles (o taj buvo viresnisis razbajniku). Ir taj pače parodi pinigus ir saku:

– Užmušk savo vira, ka tu če su jo giviasi, biednas isaj, ot aš taj bagots, visko piłna pas mania. Mataj, kiek če atnešiau raudonuju jums, o kad tu pamatyturej, kas ira namie, tai tu... O pasku aš tavia paimsiu už pače ir giviasieme poniškai!

Pasku padavi tas razbajnikas sava šobla jai ir lepia kirst galva. Ta, nieku nielaugdama, usisketi ir droži par kakla savo viruj, ale kajp tik ii reži, taj tas razbajnikas emi ir pakišu savo tarbiale po šoble; tuojaus sužvangeju suskanbeju tos keležis [geležys], ir tuo tarpu pabudu jos viaras. Tas parsigandes žiuri, kas če pasidari. O razbajnikas saku:

– Mataj, sakiau, kad vierniause atsiveski iš savo namo, o atsivedej ta, katra kožna vałanda trokšta tavo smiertes, užtataj nieduosiu jum pinigu.

Tejp pasakias ir nuveju su majšelu raudonuju. O lesinčius paršovi savo pače girioje ir viel viens sau pareju namo.

3.

Nuog to paties Kriaučiunu, 1885 XII 23

Givianu viens viensedis žmogus su pače. Tejp juodu miledavos, kad kiba tiktaj pati smertis galejus but jos parskort arba suvest ing piktuma, Nietoli susiedijo[j] givianu kits žmogus su pače, katuodu [katruo-

du] didele[j] niezgado[j] buvo. Pati to susiedu tankiej atbiegdavu pas juodu pasiskusti ir rodos pasiklausti, ka turi dariti su savu patim. Viena karta išėju pats art, o pati namieje pasiliku dieł prigatavojima pietu. Atejna ta ju susiedka pas jos. Ajdama par łauka pasitiku voketuka; tas pakłausi jos:

– Kur tu ajni?

Ta atsaki:

– Ajnu štaj pas susiedka savo.

– Susimidama, – saku tas voketuks, – ar niesuvesi jos tu kajp nors ing piktuma? Aš septinis metus procevojau ir nieku niepadariau.

Ta atsaki:

– Kodieł nie! Jej tu tiktaj nori, taj toj tia bus piekła!

Ir nuveju tas voketuks i viena šali, o ta moteriški ing kita. Ajna ije [ji] mislidama, kajp juos tur supikiti. Štai atranda pakiele bearenti jos vira. Pasaki:

– Padek, Dieve!

Tas atsaki:

– Dekuj!

Paskuj užkłausi, kur pati; tas pasaki, kad namieje pasiliku pusriti ar pietus gatavoti.

– A, – sako ii, – nie pietus ii gatavoja, ale su lotraj[s] siauče.

Pats buvo užpikias už toki išnevožij[i]ma jo pačios ir apkoloju ja. Ta, nors sugedita, ateju pas jo pače. Tia šniekieju šniekieju, gajšinu gajšinu, ka[d] tik ta nienuneštu ant česu valgiti ir tokiu spasabu jau praeju česas, kada rejkieju jam nuneš[t], o paskuj kaj ii noreju niešt, toj susiedka veł jemi prikalbinet, kad žmonis juoksis, ne česu nešant pamate valgiti ir kad tokiam łajdokui nieviart[a] nie valgit duot, bo isaj tavu akisie tiktaj mili tavi, o kajp už akiu, toj svetimoteriauja. Paskuj davi roda: jegut nor, kad tikraj ja miletu, taj šitejp tur padariti. Jo ira ant kakło apgamiuks suvisu mažitis, kajp tik matit, taj jegut ta nupjaus, taj tada tikraj miles is ja, o diełto rejkia už česu pasideti britva po galvu; kajp tik užmigs ir nupjaut. Ta, nieku niežinodama ir pakłausi: nienieši valgit, padeju britva po paduška. Tada susiedka išėju. Nuvejus pas pati, šitejp jam saku:

– Tu mania iškolojej, kad aš tau tejsibe sakiau. Antaj, kajp nuvejau, taj tris kavalerej išbegu mania pamate, ir paskuj ije pati saki, kad tavia šianakt papjaus. Aš pati mačiau, kajp pasideju britva po paduška.

Tas pareju vakaria namo, pakłausi, kudie nieatneši valgit. Pati saku, kad atejusi susiedka itgaj gajšinu, o paskuj jau buvo veł. Potam priejas pasižiureju niematant pačej po paduška. Žiuri – tejsibi, padeta britva. Nieku is jai niesakias atsiguli ir łaukia, ka ii jam daris. Pasimeillinu isaj, rodos, kad jau miega. Pati prieju, išitrauki britva iš po paduškos ir jau kiša prie kakłu. Tas kajp už rankos jaj:

– Ar tu tejp, šeitanka, darai! – suriku ing gvołta ir tuojaus, ištraukias britva iš ranko[s], nuduri ja ant vietos.

4. Vialnias daktars

Nuog Kriauciunu užrašita 1885 miatuos.

Ant upialu krantu givianu diedialis su bobela ir juodu labaj sutikdava. Vialnias, matidamas tokia ju zgada, pradeju jems užvideti tos miajtes. Noredamas juos suvesti ing piktuma, pasiverti ing žmogu, ateju pas moteriškia ir visokeis spasabajs storojas juos suvesti ing piktuma, ale kajp po ilgos procios nieku niegateju jems padariti, eme ir užsmaugi vira tos pačios. Sugrižo tej[p] padarias vialnias ing piakla ir pasigiri Lucipieriu, kad tejp padari isaj. Lucipieriujs labai ij dručej subari už usmaugima viro tos moteriškes ir lepia jam ajt duona uždirp[t] jej, taj ira bernaut pas ja be užmokesnio. Vialnias tejp ir padari. Služiju par gana ilga česa taj moteriškij už biarna. Iš pradžios ij labaj vialnia mileju, ale paskuj, žinoma kajp moteriški, tejp pradeju ii mučit, kad ant gało vis rajta ant jo jodinedavo: ar isaj ajdava ing darba, ar namo iš darba, jaj vis tek – sedi sau vialniuj ant sprandu ir gana. Viena karta nuveju vialnias ing paupeli šienu pjauti, ir boba nujoju usisedus jam ant sprandu tia. Isaj pjauja, o ii sedi, niežiurint ant to, kad tas procevoja. Tuo česu ateju kraučius. Tas pamatias tokia nelaba boba, pradeju koloti, ale ta ani uvožoja ant jo lojoi-mo. Paskuj ir tas vialnias pradeju prašiti, kad kajp nor išratavotu ii nuog tos bobos, bo saku:

– Jau aš niegalu trivoti, kajp man ii nusibodu ir daedi!

Tas žmogus pasiemi karklini, kajp emi duot jaj par subine, kajp emi duot, ta boba nukritu nuog to vialnia, o vialnias, išluosotas nuog bobos, nušvilpi tiktaj ing kalna su veju. Potam tas kriaučius nuveju ing miestiali, nusipirku tavoru, koku jam rejkieju ir vel grišta namo. Kajp tik ateju ant tos vietos, kur is vialnia išgelbeju nuog bobos, štaj vel atbega iš kalnu tas pats vialnias žmogaus asaboj. Pribegu prie jo ir klausia, ko rejkačiau ja isaj už tokia geradeiste, ale kriaučius nieku nierejkačavu ir noreju tiktaj šejp tejp atsikratiti nuog jo. Ant gało vialnias saku:

– Kad tu nieku nienori nuog manias, taj aš tau nors šita geradeiste padarisiu: štaj te tau šita žolike ir dabok tu ja, bo dabar kunigajkščiu musu susirgs sunus, taj jo nieks niegales išgiditi. Ieškos po visa svieta daktaru, taj tu nuajk tada, apmerk ta žolala i vandeni ir duok gert, o tuojaus išgis ir tau labaj brangej už – tataj užmokes!

Tejp ir stojose. Po kieletu dienu išgirdu tas kriaučius, kad kunigajkščiu sunus serga ir nieks niegał išgiditi. Tada nuveju isaj ir radu kajp tik jau giva. Če daktaraj iš viso svieta begioja, nieku niegał padariti. Kriaučius prisipažinu, kad isaj išgidis. Če visi daktaraj pradeju divitis, kajp taj gał išgiditi toksaj prastas žmogus, kad je, tokie mokiti, nieku niegał padariti. Ant gał kunigaikštis pavialiju jam giditi. Isaj tuoju apmerki ta žolike ing vandeni, davi giart ir tuojaus stojosia kunigajkščia sunus svejkas, kajp ir pirma buvo. Če visi daktaraj susigedu, o kunigajkštis didelej padekavoju jam už išgidima ir užmokeju aštuonius tukstančius. Užkinki kareta ir lepi kurmonuj nuvežti ii ing namus. Dar niepaspeju išvažioti iš miestu, šitaj vel tas pats vialnias išoku i kareta ir saku, kad vel susirgs karaliaus sunus:

– Vel pas tavi atvažios, kad išgditumej. Taj tu pasirauk tokia žolikia ir tokiu pačiu spasabu išgidisi, ale daugiau nieapsimk niekados gidit, bo pas tavia dauk atvažios, siulis tau pinigūs, ale nieklausk, bo nieišgidisi!

Tejp pasakias vialnias išniku. Po kialeta dienu ir atvažioja karalaus pašlas pas ta kriaučiu prašiti, kad važiotu giditi karalaus sunu. Kriaučius nuvažiavu ir tokiu pačiu spasabu, besidivijent daktarams, kajp ir sunu kunigajkščiu išgidi. Už ta išgidima gavu nuog karalaus šešiolika tukstančiu. Pajemias pinigūs, parvažiavu namo su arklejs karalaus, kajpo didžiauses daktaras. Niepaspeju parvažiot, ir atvažioja ministras virauses imperatoriaus, prašidamas, kad važiotu išgdit sunu imperatoriaus, bo, saku – nie viens daktaras niegať išgiditi. Tas, nieklauskidamas rodos vialnio, kad daugiau negiditu, isisedu ing kareta ir nuvažiavo ing ta miesta, kur giviano imperatorius. Važiodams par miesta, pamati ant rinkos žmogu, atvažiavusi ant turg[a]us draugie su savo pače, su viena kumelela. Pasišauki isaj ta žmogu pas savia ir prašo jo, kad nuvažiotu po ŗangu imperatoriaus ant vaľandeles. Isaj, tai ira daktars – kriaučius užmokes, kiek tik je rejkaľaus. Tas žmogutis susigadiju. Nuvažiavu tuodu po ŗangu, o kriaučius nuveju gidit. Uždavi isaj tu lekarstu sunuj imperatoriaus; na tas[?] gerint, ale kožna vaľanda vis bľogin. Parsigandu kriaučius, niežinu nie ka dariti. Štaj atbega prie jo tas vielniuks ir saku:

– Ar aš tau niesakiau, kad tu daugiau negididik, o kad nieklausej, taj dabar prapulsi!

Kriaučius grejtaj chapt nusitveri už sprandu tam vialniuj, prisivedi prie ŗangu ir saku:

– Ar taj tu man pariškadinesi gidit, o taj tuoju aš tau veľ pasodisui boba ant sprandu!

Ir tuo tarpu, iškišias galva, saku:

– Ajkšia, bobute, giara drigantuka duosiu, smagej pasijodines!

Vialnias parsigandu, kad veľ žada jam užsodinti boba ant sprandu, paviali jam paskuj giditi visas ligas liki smierčiuj, tiktaj bobos niesodint ant sprandu vialniuj. Davias tokia pavelania, vialnias išniku, o kriaučius antra karta uždavi tu lekarstu ir sunus imperatoriaus išgiditas paliko nuog tos vaľandos. Atsemias [atsiēmęs] savo zopľota nuog imperatoriaus, sugrižo namo ir gido ligonius isaj nuog visok[i]u ligu liki šiaj dienaj.

5. Ape moteri su viru

Užrašita nuog Kriaučiuonu Iozapu iš Motiškiu kajmos, Siariadžiaus parafios Kaunu pavietu.

Viens vajkins, budamas didelej gražus, iľgaj rinkos, rinkos pače, no bet par iľga česa apsirinku ir apsižianiju didelej slautia kajmos mergajte. Ale juodu nieiľgaj tam stonie moteristes givianu ir susiľauki tiktaj du vajkus. Po susiľaukimo vajku, susirgu pats tos pačios ir numiri. Pati stro[š]niej jo gajlejos. Če nietoli už kajmos buvo kapines ir ii ing tuos kapus pakavoju. Pati jo kur tik ajdavo, ar taj ing bažniče, ar ing ľauka, vienu žodžiu niekados, o niekados nieprajdavo pro kapus, nieužejus ant

kapu jo apraudoti. Viena karta česie rugpjutes ir ajdama ing lauka pjauti rugiu, nuveju ant kapu ir raudoju, raudoju kiek tik sišos tureju jo. Visajp ir tia iškalbeju: taj kad netur dabar vadovu, užvaduotojaus, apgineju, ira sirata, niekam jaj, kaj tu numirej, rugiu pakirsti ir t. t. Tejp apra[u]du[o]jusi, nuveju ing lauka. Ko tik ii paspeju pristot prie darbu, štaj atejna jos pats, katras buvo jau kialas nedelas kajp numirias ir paľajdotas kapuosie. Atejas prašu, kad duotu jam dalgi; padavi tuojaus dalgi, ir pasaki savo pačej, kad greptu paskuj ii rugius, o isaj pradeju kirst. Kirtu liki piet; kajp atneši gaspadine pietus i lauka, visi susedu valgit, o isaj nuveju toľau ir is atsisedu ant pedu rugiu. Nieks nieatsivožija jo prašit ant piet. Tejp česia pietu pasedeju, o po pietu, kajp kiti pradeju dirpt ir isaj viet pasemi dalgi ir pjauja. Pjovi par visa diena, ir pati, nors bijodama, griebi po jo. Vakaria, kajp visi ajna namo, ir isaj su jejs, ale nieku su niekum niešniaka. Pareju namo, če visi vaľgu večiarija, o isaj, atsisedias ant suoľu, sedi ir tejp jau niešniaka. Kajp pavalgi visi viačiarija, taj isaj pasimi viena vajka, o pačej lepi kita im[t] vajka ir saku:

– Ajsimia gulti ing kleti!

Pati biju ajt. Ale kiti namiškiej pradeju ja prikalbumet, kad ajtu, bo pasku, saku, gaľ but bľoga; ant gaľu ije susigadiju ir nuveju, pasemus antrai vajka. Ant ritojaus niekiela juodu, niekiela, ant gaľo atsivažiju je ajt žiuret, kas tia jem ira, kad tejp itgaj miega. Nuveju, baľdu duris, nieks nieatsiliepia. Paskuj roda nieroda, tureja išľaušti duris. Kajp išľauži duris, taj atradu tiktaj žarnas pačios, o jos ani kauluku daugiau niera, o tuodu vajkučej guli sau spakajni, niepažejsti.

6.

Nuog Iozafa Kriaučiuna.

Nie par toli nuog Liepojaus givianu ukininkas, vardu Kazimieras ir tureju pače, vardu Ona. Ona pagimdi sunu ir dukteri. Sunus buvo vardu Franciškus, o dukte – Elžbieta. Po tevu smierčio juodviem ľabaj geraj ejosia givianti, visuko tureju parpiľnaj: ir pinigu, ir givolu, ir kitu visokiu geribiu. Po niekuriam česuj Franciškus apsižianiju su Barbia, savo susiedka. Pranciškieni tuojaus pradeju nieapkesti sesers viro savo Elžbietos dieľto, kad Elžbieta buvo ir gaspadorium ir gaspadine ant cieľu namu. O Franciškus didelej mileju savo seseri tejp, kad Barbora nie jokie[j]s ležuvejs nie apkaľbomis negaleju jas suvesti ing piktuma. Viena karta, kajp Franciškus niebuvo namieje, Barbora, pati jo, pasemi pejli, nuveju ing tvarta ir išpjovi visus galvijus. Franciškus, parejas namo, radu išpjautus visus galvijus. Atejas ing vidu, kľausia savo pačios Barboros, kas išpjovi galvijus, o ta saku, kad taj Elžbieta tejp padari, tavo geroji gaspadini, bo, saku:

– Mačiau, kajp nuog tvartu ateju su kruvinu dalgiu.

Isaj nieku niesakias savo siaserej, nuveju ing miesta, pripirku veľ galvijiu, o tas išpjautasias karvias atidavi biedniemiems žmonims ant mesos. Taj matidama pati Franciškus, kad da niepavaru nuog gaspadoristos sesers, nuveju ing tvarta, pasemus dalgi ir išpjovi visus arklus.

Franciškus, radias stanio [stonioj] išpjautus visus arklius, ateju ing vidu ir k্লাuse pačios, kas arklius išpjovi, o ta saku:

– O taj tavo geroi gaspadini. Mačiau nuog tvartu ateju su kruvinu dalgiu!

Pats veļ nieku niesakidamas savo sesiarej, nuveju i miesta, pripirku arkliu kiek tik rejkia ir parvedi namoniui. Nieužjilgu potam, Franciškus su Barbora susilauki sunaus. Barbora matu, kad nieku niegaļ padarit su Elžbieta, kajp ii gaspadini, tejp ir gaspadini; tiek iškadods tiktaj padari namams, o giaru dieļ savias ani biskiu. Ant gaļu pastanavi papjauti savu sunu, o užmesti beda ant sesers savo viru. Tejp ir padari: pajemi peļli ir papjovi. O tada Elžbieta miegoju to[j] pačio[j] stubo[j]. Ii, papjovus savo vajka, kruvina peļli ideju ing ranka Elžbietaj miegančej. Iejna pats i vidu pasižiuret vajku, žur – vajks papjautas, o sesuo guli łovo[j] ir łajko ranko[j] peļli kruvina. Pamatias tej padarita, suriku ing gvolta. O tada pati jo Barbi kuknioje valgit viri. Ant to baļsu ir ij ibegu ir, pasižiurejusi ant vajku savo, emi rekt, kiajk[t] i pati ir siaseri, kad jau ii tiek špitokliu pridirbu, o da tu ja łajkaj, o taj, saku, ant gaļu ir sunu musu papjovi. Franciškus paemi nekaļta seseri Elžbieta, nuvedi ing girio, o nupjovias jaj abi rankas palejdu, ale palejsdamas pasaki:

– Kad aš tavi daugiau nie akiu niepamatičiau, už tokius darbus ir niepasirodik daugiau musu krašte!

Elžbieta vajkščioju po giria, su dantim pasiraudavo žolalu, su kōjomis pasikasdavo šaknialiu ir tejp vajkščioju po giria, paki užgiju ronos jos ranku. Potam, bevajkščiodama po giria, radu soda. Ieju ii i ta soda, radu nukritusi obeli ant žiames; ii, atsiguļusi suvalgi ta obeli, o tada buvo naktis. Pasku, bevajkščiodama ikritu ije i rusi. Tas sodas buvo łabaj dideliu kupčiaus. Kupčius su savo pačia, vajkščiodamas po soda ant ritojaus, išgirdu, kad kaži kas ureja rusi. Priajna juodu prie rusiu, žiuri, kad mergajti ikritus ing ta rusi be ranku. Pasku lepia savo tarnams ja išimti iš to rusiu, apiprausti, aprediti gražejs drabužejs ir atvesti ing pałociu. Kajp ja apredi, kad jau tokia graži mergajti pasidari, kad je visi niegaleja nie atsižiureti, nie atsidžiaugti iš juos gražumu. Tas kupčius tureju sunu dideli, katras kietinu jau žianitis, ale tik niegaleju sau apsirinkti mergos. Kajp pamati ja sunus, kad ii tejp gražaus viajdu, užsinoreju ja žianitis, bo jos viajdas jam didelej patiku. Tejp jaj prisižiurejas, pradeju isaj tevu prašiti, kad pavialitu jam žianitis su ja. Tevaj iš pradžios nienoreju susigaditi, sakidami, kad nebus kam vajku apžiureti ir tavia, kad ii niepritinka sunuj tokiu bagotu kupčiaus, ale sunus ant nieku nieuvožodamas tiktaj praši ir praši be parstoima; ant galo tevaj susigadiju. Tejp po susigadimu tevu sunus ir apsižianiju su ta Elžbieta. Naujos marčios visas apseimas ir naturas tejp patiku, kad pats, tevaj ir visi namaj niegaleju atsidžiaugti iš jos, ale tik jem niešlove, kad ii be ranku. Už miatu po apsižianijimuj rejkeja pačiam kupčium išvažioti ing kita karaliste ant akrotu su tavorajs. Sunus emi teva prikabineti, kad ii lejstu, bo, saku:

– Tavu sianatvi, lejsk mania!

Ale tevas pasaki, kad sunuj rejkia buti namie, bo, saku, jo pati nieužjilgu atsiguļs ant paļagu, niebus kam jos žiureti. Ale sunus atsaki:

– Tetia, jegut ka Dievas duos, taj atrašisit ma, o aš nusamdžiau jau monka, bus kam apžiureti ir kudiki ir ja pačia!

Tejp ir išlejudu tevas sunu su tavoru ing kita karaliste. Tuojaus po išvažiavimuj sunaus kupčiaus Dievas davi Elžbietaj sunu, ka jau toki gražu, kad nuog plaukialu stancija žioreju; ir tuojaus suraši gromata pas sunu, kad užgimi toks gražus sunus ant svietu. Dief nunešima tos gromatos pasamdi žmogū, bo kitasik pačtu niebuvo. Tas žmogus, benešdams ta gromata, apsinakvoju pas Elžbietos broli ir apsaki jam viska, kajp tik ira ir ape moteriške be ranku ir apie gražuma sunaus. Brolis Elžbietos supratu, kad ta moteriške ira jo sesuva. Kajp tas žmogus užmigu, emi tas brolis jos, paemi ta groma[ta], o ing jos vieta kita parašias ideju, kurio[j] buvo parašita, jog pati jo pagimdi sunu padabna nie ant vilku, nie ant miaškos. Ant ritojaus tas žmogus atsikieli ir ajna. Išejnant prašu jo gaspadorius, kad da grįždamas užejtu ir davi jam ant kialu suriu, sviestu ir kitu valgomu dajktu. Kajp sunus to kupčiaus parskajti ta gromata, jog sunus užgime nie i vilka padabnas, nie i miaška, veļ paraši atgaļ, kad koki Dievas davi, toks teguļ bus, o aš kajp pamatisiu parvažiavias, tejp padarisiu. Parejdamas pasiuntinis veļ užejtu ant nakvinies pas ta žmogū. Nakti Franciškus emi, veļ kita gromata paraši, kad tuojaus išvaritu ja ir iš namu už toki sunu. Žmogus ir parneši tokia gromota. Tevaj, nors ir ľabaj mileju savo marčia, taj vienok išpildi sunaus parašima, nes ir jems buvo ii didelej priktu, kad be ranku. Emi je, pririšu ta sunu Elžbietaj ir palejdu ja ing giria. Ieju, ieju ii giria, išaļku valgit ir juos vajk[s] ir radu ant gaļu karčema. Užejtu ing ta karčema, nusipirku silkie, papenieju savo sunu ir veļ išejtu ing giria. Tada buvo vasaros česas, didelej šilta. Žinoma, iš šitumos vasara trokšti giarti, o Elžbieta suvalgi dar silkia, ľabaj emi trokšti giart, o nieranda arti baļos niekur. Bevajkščiodama ir beješkodama baļos, radu ii šulini artipilniuj vandenu. Dabar ka jej darit. Nors ir sunku iš šuliniu atsigiarti, taj vienok atsiguļus moņna. Ii emi, atsiguli giarti. Kajp tik atsiguli, štaj plumpt ir ikritu juos vajkas ing šulini. Ka jaj dabar darit: ranku nietur, su dantim noretu išimt – niegaļ dasiekt, su kojom pakialia ta vajka iš vandens, ale kajp tik nor ant krantu det, veļ isaj krinta ing šulini. Ant gaļu visa susimučijus stovi ant krantu ir dajrosia, ar niepamatis kokia žmogaus atejnančiu. Besidajridama pamati ant šuliniu krantu sianiali bestovinti. Tas sianialis sušuku:

– Moteriškia, grebk su rankomis savo vajka!

Ta žiuri, kad jau turi rankas, pasemi savo vajka ir padekavoju nie tejp už rankas, kajp už išgialbeima nuog smierčio vajko ir nuveju tolaus kialu. Septintuosie miatuosie Elžbieta daeju liki namu savo broļu. Ieju ii [ji] ii [i] vidu ir prašosie broļu ing nakvinie, ale brolis pradeju prisižiurinete. Ir jam rodos, kad visaj padabna ant jo sesers, ale tik mislija, kad manu sesuo buvo be ranku, o če su rankomis. Iš pradžios nienoreju lejsti jos ing nakvinie, ale kajp ta ciaglei [ciongliai] bučjavu jo rankas, tas ant gaļu prijemi, ale pavialiju guleti šalia duru, ant žiames. Nakti atvažioje, atskamba ponaj. Ieju lekajus i vidu ir prašosie ing nakvinie, bo saku, kad je paklidia, o naktis ľabaj tamsi, litus lija ir t. t. Niegali je važiot namo. Gaspadorius lejdu ta pona ing nakvinie, o taj ubagiej

liepi listi po pečka užpečki. Ponas ieju i vidu, suneši jo visus dajktus ir lepi vieno[] puse[] sest gaspadoriuj, o kito[] – gaspadinej. Tas pons prašu, kad pasakitu tuodu gaspadorej pasaku, ale ir viens ir kits isittumočiju nie[baigę] mokslu. Atsilepia ant gału iš užpečkiu tas vajs tos ubages ptonu bašu kajp svirplis:

– Ponuti, aš moku daug labaj gražiu pasaku!

Ponas lepi vajkialuj išejti iš užpečkiu ir pasakiti pasaka ko gražiause. Tas vajs, nors bijodams ir drebedams, pradeju pasakoti nuog pradžios. Kajp jo motina Elžbieta givianu su broļu, kajp pasku brolis apsižianiju, ta broleni nieapkenti Elžbietos ir, kad suvest ing niezgada, išpjovi pirmiau galvijus, potam arklius ir ant gału – vajka savo papjovi, o beda an Elžbietos sumeti, ir užtataj Franciškus jaj rankas nupjovi ir pavari, o pasku buvo ištekejus už kupčiaus ir pagimdi sunu, taj ira mania, ale kajp juos viro niebuvo namie, taj par gromata raši jam ape mano užgimima ir ot če, šituos namuos, tas žmogus, niašdamas gromata, apsinakvoju ir štaj manu dedi parmain i ja ir paraši mano tevuj, kad mama pagimdi nie vilka, nie miaška. Pasku teti mano atraši, kad koks ira, toks tegu ir bus; kajp aš parvažiosiu, taj tada pažiuresim, kajp padariti ir t. t. Vienu žodžiu, tas vajas viska pasaki tam ponuj, kas su jo motina ir su jo buvo liki to vakaru, kada išpasakoje ta. Ponas, taj klausidamas, varkia [verkia], o gaspadorius su gaspadinie taj bała, taj rausta, ir kajp isaj pabajgi pasakot, pons puoli ant Elžbietos ir apsikabinas pradeju bučiot ir pasaki:

– Aš tavo esu viras! Parvažiavias kajp tavia nieradau, taj negalejau gauti vietos, dielto kožna diena važinedavau. Ot ir dabar važinedamas užklidau ir če užvažiavau!

Tokiu spasabu visi pasipažinu, parsiprašu viens kitu ir tas kupčius išvažiavu su pačia džiaugdamosė namo ir su sunum.

7. Ape ajtvarus

Ajtvaras, kajpo vieridavo visi lietuviej kitados, o dar ir šiendien niekurie tiki, ira taj vialnias, kursaj vagia jėvus, pinigų ir kitus visokius dajktus nuog vienu žmoniu, o niaša pas savo gaspadoriu, tai ira pas ta, katras jos lajku. Tuos a[]jtvarus, kajp pasakoje pas mus, tai pirkdava arba česajs iš netičiu, tai ira nusiperka kada ar taj cviaka, ar kita koki dajkta, o taj ajtvaras; arba ir žinodamas nusiperka česajs. Iš pradžios je niaša dajktus visaj niekus, kajp taj: meštus, geležis, pagalus, anglis ir t. t. O kajp tuos priima su ukvata gaspadorius ir pakavoja geroje vietoje, tai ira ar šepo aba skrinio, taj pasku pradeda nešti jėvus, pinigų, visokius valgius: druska, piena, varškia ir t. t. Dieť patvirtinima tos tejsibes patvirtinsiu dviem atsitikimajs, kurie nieľabaj sienej buvo ir dar žmones musu krašte atmena tas asabas ir ju vardus, kurios mati tuos ajtvarus, nešančius svetimas geribes savo gaspadoriams: viena prik[?]oda žmogaus tokio melagio, katro nieks nievierije, o kits prikľodas Kriaučiu, tikraj tejsingo žmogaus, kurisaj iš tejsingumo savo ira garsingu ant cefas Seriadžiaus parapios.

Kajp pas mus šniaka, kad Jono Gedutis služijo užnemunie, taj ira lenku žiamie[je], Savalku gubernio pas gaspadoriu didelej bagota. Gaspadine visados šiardavo savo šejmina varškia, ale ta varške nieľabaj gardi budavus, kaži koki smoka turedavus; tejp, jog nieks nienoredavo jos valgiti. Rugiu vel tureju didelė daugibe tas gaspadorius, o ľauku visaj mažaj. Tas biarnas vasara guledavo priemenie[j] ant ľastu vasaros ľajke. Ir isaj, tia guledamas, matidavo, kad gaspadine koźna vakara kiapa pautene ir iškiapus sukreće ing du puodelus ir padeda pas ugni. Ale kas ta košia išvalgu, taj tas biarnas niegaľ nudabot to. Viena karta kajp tiktaj gaspadine iškepi ta košia ir padejus nuveju guľt, tas biarnas jemi išedi arba išvalgi ta košia ir prišiku tuodu puodukus. O ta košia kiapdavo gaspadini be druskos. Tejp padarias isaj ľaukia, kas će bus, kas atejs valgit tos košies. Arti dvilektos adinos emi, atsidari ľangialis priemenios ir par ta ľangiali sušoku ing priemenia du gajdźej. Viens gajdis pasiemi viena puoduka, o kits kita ir pakaštavoju. Pakaštavoja, pasiźiureju ing viens kita ir pradeju šniekieti, ale isaj nieku daugiau niesupratu, tiktaj ta, kad viens saku:

– Tpruki kaki!

O kits:

– Źmogaus kaki!

Tejp vaľanda giara tuodu gajdźej provojuos ir pasku, pametia tuos puodelius, išleki. Kajp tik išleki, emi ir uždegi tuos namus. O pat[i]s uždegia ľakioja aplink ir saku ľakstidami:

– Deg, deg, bo jau mias dieľ tavirus dvilekta kaminiće išpustijom Vilniuje ir dar kelis dvarus!

Toku spasabu išdeginu ir išgajšinu visus namus to gaspadoriaus. Ale paskuj gaspadini parpraši tuos ajtvarus: numeti beda prišikima ant biarnu ir tie viel pradeju nešti javus, pinigus ir visokius kitoniškus skarbus tejp, kad par kielas niedielas tas gaspadorius viel prasigivianu ir trobas visas isistati.

Kriaučiuonu aš viel užkľausiau ape ajtvarus, taj isaj ma toki atsitikima pasaki. Manu tevas, saku, kajp da kiaules gani, taj isaj su vajkućejs kitajs bovijosia ir pamati je besibovidami, kad ľakia kaži kokia strošni-be – nie taj paukštis, nie taj źvieris, niegali nie išmaniti, kas tia buvo do dajkts. Taj tuo sikiu pas juos buvias šuva. Je parodia ta strošni-be šuniuj. Šuva tuojaus nuleki pas ii ir parpleši. O mat tianaj buta ajtvaru. Kajp tiktaj parpleši, taj ir išbiru rugiu dideli kruva, štaj lig giriosia dideli skurdelinaj – tokia dideli kruva. Kajp ii parpleši, taj is ir nuleki sukalečyc, o tuos rugius paliku. Taj tu rugiu nieks nieesdavo: ani kiaules, ani źasis, ani kiti givoľej. Tejp, saku, par visa vasara mindźiojiosia, sudigu, o nieks ani parušioju ju, bo tureju savo kaži kokia smarvia.

O manu, Mačiuliu, tevas šitoki atsitikima arba matima pasakoju ape ajtvarus, ir isaj matias. Buvia viraj susirinkia viso valščiaus ing magazina dieľ parmieravimo jevu. Tia daug jevu buvo, dieľ to par visa diena

užtiaku darbu, niavet juos magazinie naktis užpuoli. Išėja je iš magazino vakarie ir šniekasis sode Veverskiu kalviu (bo magazinas musu valščiaus kalviasie Veverskiu Ignu sodie). Iem bešniakant, pamatia je, kad nuog Iguvas dvaru lakia labaj šviesi juosta, ale nie visaj ant juostos išrodu: kitasik stora daros, taj veļ supļoneja, taj veļ pastoreja, ale tik itga kirmele tejp jau šviesi, tejp jau žiba, kajp auksini (o kad matu žibanče, šviesia, taj niaša tada pinigūs auksinius arba sidabrinūs, o kad raudona, taj tada varinius). Kajp lakia, taj kajp kirmele susiriečia i kruva ir veļ kajp tiesias siku[?], taj tiktaj kibirkštis bira nuog juos ing visas pusias. Taj je visi žiureja, žiureja ir nulekias tas ajtvargas ant kiriu, šiče ing Letuva. Bo Iguvos dvaras ira ant Niamunu kraštu, lanku karaliste[j], ties Klangu kajma. Galeče ir daugiau atrašiti ape ajtvarus, ale dabar česas nepavialije.

Retesnių žodžių paaiškinimai

abà	arba	
ābrozdas*	(sl.) paveikslas (ppr. šventųjų)	
adynà	(sl.) valanda	
akrótas	(germ.) laivas	
alè	(sl.) bet	
anì	(sl.) nei, nè	
apeĩ	apie	
apkōlioti, -ja, -jo	(hibr.) apibarti, apiplūsti	
apsižēnyti, -ija, -ijo	(hibr.) vesti, susituokti	
apsūdyti, -ija, -ijo	(hibr.) nuteisti	
apžēnydyti -ija, -ijo	(hibr.) apvesdinti	
asabà	(sl.) asmuo, asmenybė; veidas	
atsivōžyti, -ija, -ijo	(sl.) išdrįsti, ryžtis	
bagōčius	(sl.) turtuolis, didžturtis	
bagótas, -a	(sl.) turtingas	
bagotýstė	(hibr.) turtas, turtingumas	
biēdnas, -à	(sl.) neturtingas, vargingas	
bíesas	(sl.) velnias, kipšas; biesēlis (hibr.) dem.	
biskis	(germ.) truputis	
bò, bō	(sl.) nes	
bōvytis, -ijasi, -ijosi	(sl.) žaisti	
britvà	(sl.) skustuvas, barzdos skutamasis peilis	
cecoriēnė	(hibr.) imperatoriaus, monarcho žmona (žr. cecorius)	
cēcorius	(sl.) imperatorius, monarchas	
ciēlas, -à	(sl.) visas, išsisas	
cioņgliai	(sl.) nuolat, be perstojo	

*Prie žodžių duoti sutrumpinimai: *dem.* – deminutyvas (mažybinės, maloninės reikšmės žodis), *germ.* – germanizmas, *hibr.* – hibridas (žodis, turintis vienos kalbos šaknį, kitos – priešdėlį, priesagą), *ppr.* – paprastai, *sl.* – slavizmas, *žr.* – žiūrėk.

cūdaūnas, -à	(sl.) stebuklingas
cvēkas	(germ.) vinis
čebātas	(sl.) batas
čēsas	(sl.) laikas
da	dar
daēsti, daēda, daédē	(hibr.) igrīsti, įkyrėti
daléisti, daléidžia, daléido	(hibr.) duoti sutikimą, teisę kam ką daryti
dasigīrsti, dasigīrsta, dasigīrdo	(hibr.) išgirsti, sužinoti
dasizīnóti, dasizīno, ~jo	(hibr.) sužinoti
davātnas, -à	(sl.) padorus, tinkamas
dėkavoti, -ja, -jo	(sl.) dėkoti, sakyti dėkui
dideĩ	didžiai, labai
dīvytis, -ijasi, -ijosi	(sl.) stebėtis
dō	(sl.) per
drūčiai	stipriai
dubeltavkà	(sl.) dvivamzdis medžioklinis šautuvas
furmánka	(sl.) vežimas (pakinkytas)
gaspadinė	(sl.) šeiminkė
gaspadorystà	(hibr.) šeiminkavimas, ūkis
gaspadōrius	(sl.) ūkio savininkas, namų, kiemo šeiminkas
gatavóti, -ja, -jo	(sl.) gaminti, ruošti
gyvolỹs	gyvulus
gizas	žr. gizelis
gizēlis	(germ., sl.) mokinys, padėjėjas (meistro)
grinčūtė	pirkelė, trobelė
grōmata	(sl.) laiškas, raštas
gubernià	gubernija
gvōltas	(germ., sl.) triukšmas, riksmas
iñg	į
įšeiga	išėjimas iš namų
iškadà	(sl.) 1. nuostolis, žala. 2. gaila
išl(i)uosoti	(hibr.) išvaduoti
išnagrādijimas	(hibr.) apdovanojimas
išnevōžijimas	(hibr.) apšmeižimas, išniekinimas
išratavóti, -ja, -jo	(hibr.) išgelbėti
išsitlumōčyti	(hibr.) išsiaiškinti, išsikalbėti
jegut	jeigu
jenerōlas	generolas
juojaũs	tuojau
kaminyčià	(sl.) mūriniai, šiaip gražūs namai
karètà	(sl.) karieta
kiba	(sl.) gal, galbūt; nebent

klōnīotis, -jasi, -josi	(sl.) lenktis, reiškiant pagarbą ar nusižeminimą
kōlioti, -ja, -jo	(sl.) barti, plūsti
kōžnas, -a	(sl.) kiekvienas
kriaūčius	(sl.) siuvėjas
krīvida	(sl.) skriauda
kudė	kodėl
kuknià	(sl.) virtuvė
kùpčius	(sl.) pirklys
kùrmonas	(sl.) vežikas
lāstà, lāstas (lāstai?)	narvas vištoms, žąsimis, antims perėti, kiaušiniams dėti; narvas kam laikyti
lekājus	ponų namų tarnas, liokajus
lėsiñčius (lesiñčius)	(sl.) eigulys
liēkarsta	(sl.) vaistas
lōjojimas	(hibr.) plūdimas, barimas
màžu	(sl.?) gal, galbūt
mėisteris	meistras
mierúoti, -úoja, -āvo	(sl.) matuoti
mìslyti, -ija, -ijo	(sl.) galvoti, manyti, mąstyti
monkà	(sl.) žindyvė; auklė
mōžna	(sl.) galima
mūčyti, -ija, -ijo	(sl.) kankinti, varginti, kamuoti
mulevōnė, muliavonià	(sl.) atvaizdas, paveikslas
namiejė	namie
namōniui	namo
natūras	(sl.) būdas, charakteris
nedėlia	(sl.) savaitė
nekóks	(sl.) kažkoks
nekuris, -ì	(sl.) tam tikras, neapibrėžtas (apie laiką)
neužilgo	(vertinys) netrukus, greitai, po kiek laiko
nevalià	(sl.) nelaisvė
nēvet (niāvet)	(sl.) netgi
nezgadà	(sl.) nesantaika, nesutarimas
nō	nuo
nočynà	(sl.) įrankis, įnagis
nog, nuog	nuo
nuslūbti, -sta, -o	nusilpti, netekti jėgų
obelỹs	obuolys
òt	(sl.) štai, va
padābnas, -à	(sl.) panašus
padėrinti, -a, -o	paderėti, palygti
pāduška	(sl.) pagalvė
pakaštavóti, -ja, -jo	(hibr.) paragauti

pakavóti, -ja, -jo	(hibr.) paslėpti
paki	(sl.) kol
pālagas	(sl.) gimdymas
palōcius	(sl.) rūmai, gražūs namai
pameigýti, -ina, -ino	(?) pamėginti
pař	per
parafija	parapija
párdirbinėti, -ja, -jo	perdirbinėti
párdirbti, -a, -o	perdirbti
pariškadinėti, -ja, -jo	(hibr.) trukdyti
pármieravimas	(hibr.) permatavimas, perseikėjimas
parpiľnai	pervirš
párprašyti, -o, -ė	(vertinys iš sl.) atsiprašyti
pársigąsti, -sta, pársigando	išsigąsti, nusigąsti
parùšyti, -ija, -ijo	(hibr.) paimti, paliesti
pāslas	(sl.) pasiuntinys
pastanāvyti, -ija, -ijo(-ė)	(hibr.) nuspręsti, pasiryžti
pavelėnė	(sl.) leidimas, sutikimas
pavėlyti, -ija, -ijo (pavėlė)	(hibr.) leisti, duoti leidimą
pazvālyti, -ija, -ijo	(hibr.) leisti, netrukdyti
pažýčyti, -ija, -ijo	(hibr.) duoti kam į skolą; paimti iš ko į skolą
pečkà	(sl.) vieta po krosnimi, pakrosnė; prie krosnies išmūrytas suolas; nedidelė niša krosnies sienoje
peklà	(sl.) pragaras
potám	(sl.) paskui
prě	prie
pričynià	(sl.) priežastis
príežidas	kalvės ugniakuras
prikloda, priklodas	(sl.) pavyzdys
priklùs, -ì	(sl.) nepakenčiamas, negražus, atstumiantis, atgrasus
procià	(sl.) darbas, triūsas
prociavóti, -ja, -jo	(sl.) sunkiai dirbti, triūsti
provótis, -jasi, -josi	(sl.) bartis, rietis, ginčytis
razbáinykas	(sl.), razbáininkas (hibr.) plėšikas
remėslas	amatas
rodà	(sl.) patarimas; rodà ne rodà nori nenori, kad ir kaip nenorėdamas
rōdyti, -ija, -ijo	(sl.) patarti
ronà	(sl.) žaizda
sylà	(sl.) jėga
skárbas	(sl.) turtas, pinigai, lobis
skūrà	(sl.) oda
skurdėlynas	skruzdėlynas

slūžyti, -ija, -ijo	(sl.) tarnauti, atlikti savo paskirtį
smeĩtis	(sl.) mirtis; į smertį visai, visiškai
smōkas	(sl.) skonis
spakaĩnas, -à	(sl.) ramus
spāsabas, spōsabas	(sl.) būdas, priemonė
stāncija	(sl.) gyvenamosios trobos geresnioji pusė, kambarys
stonià	(sl.) arklių tvartas, arklidė
storōtis, -jasi, -josi	(sl.) stengtis, rūpintis kuo
strōšniai	(sl.) labai
strošnỹbė	(hibr.) baisybė
suknĩnis, -ė	(hibr.) iš gelumbės (suknios sl.) pasiūtas
sukoliėčyti, -ija, -ijo	(hibr.) sužeisti, suluošinti
sumĩslyti, -ija, -ijo	(hibr.) sugalvoti, sumanyti
susiėdas, -ė	(sl.) kaimynas
susiedijà	(hibr.) kaimynystė
susiedkà	(sl.) kaimynė
susigādyti, -ija, -ijo	(hibr.) sutikti, susitarti, susikalbėti
svĩetas	(sl.) pasaulis, visa žemė
šeitōnas	šėtonas
šėpà	(sl.) spinta
šiaũčius	(sl.) batsiuovys
šĩdytis (šỹdytis), -ijasi, -ijosi	(sl.) šaipytis, juoktis, tyčiotis
šĩnkũoti, -ũoja, -āvo	(hibr.) prekiauti, pardavinėti (ppr. svaiginamuosius gėrimus)
šoblià	(sl.) kardas, kalavijas
špitōklis	(germ.) pokštas, eibė, šunybė
tarbėlė	(hibr.) maišelis, krepšelis
tavōras	(sl.) prekė, koks gautas daiktas
tavōrščius	(sl.) draugas, bičiulis
trivōti, -ja, -jo	(sl.) kęsti, tverti
truĩkas	(germ.) gėrimas (ppr. alkoholinis)
ũbagas, -ė	(sl.) elgeta
ukvatà	(sl.) noras
ũrėti, -ja, -jo	bartis, triukšmauti, bruzdėti
uvožōti, -ja, -jo	(sl.) pastebėti, kreipti dėmesį
ũžpečkis	vieta už krosnies, užkrosnis
ũžpėvnyti, -ija, -ijo	(hibr.) užtikrinti
vāiskas	(sl.) kariuomenė
večėrija	(sl.) vakarienė
veselià	(sl.) vestuvės
vesėlija	(sl.) vestuvės
vienōk	tačiau

viensėdis, -ė	kas viensėdyje gyvena, vienkieminkas
viėryti, -ija, -ijo	(sl.) tikėti, pasitikėti, kliautis kuo
viėrnas, -à	(sl.) ištikimas, patikimas, atsidavęs
zgađà	(sl.) santaika, santarvė
znōčyti, -ija, -ijo	(sl.) reikšti
zoplōtas	(sl.) užmokestis
žalniėrius	(sl.) kareivis
žėnytis, -ijasi, -ijosi	(sl.) tuoktis, vestis
žiorėti, žiōri, -jo	žėrėti, šviesti

Straipsnis „Vermės“ leidykloje gautas 2003 05 09, spaudai parengtas 2003 06 27.

Straipsnis spausdintas „Lietuvos valsčių“ monografijoje „Seredžius“, Vilnius, *Versmė*, 2003, p. 1055–1075 (vyriausioji redaktorė sudarytoja Vida Girininkienė).

Straipsnis interneto svetainėje www.llt.lt skelbiamas nuo 2007 08 21.